

ÜNİVERSİTELERDE GÖREV YAPAN AKADEMİSYENLERİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN FAKÜLTE VE ÜNVANLARINA GÖRE İNCELENMESİ

M.Oğuz KUTLU^{a*}; Sinan SCHREGLMANN^a

^a Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ABD.,
Adana/TÜRKİYE

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı; üniversite öğretim elemanlarının unvan, fakülte ve üniversite özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma Türkiye de 2010-2011 akademik yılı güz döneminde görevini üniversitelerde sürdürmekten olan öğretim elemanları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya değişik üniversite, fakülte ve unvanlardan toplam 168 öğretim elemanı katılmıştır. Çalışmada, ölçme aracı olarak California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeğinden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır. Sonuçta öğretim elemanlarının eleştirel düşünme eğilimleri ile “unvan veya fakülte” değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Düşünme, Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Eğilimi

ABSTRACT

The main purpose of this study is to figure out the relation between the critical thinking disposition and the title, faculty and university features of the academic staffs. The study is conducted on the academic staffs who have been working at the universities in Turkey during the fall semester of 2010 – 2011 academic year. A total of 168 teaching staffs had participated in the study from different universities, faculties and in different titles. California Critical Thinking Disposition Inventory was used as the evaluation instrument. one-way analysis of variance was used for the analysis of data. As the result of the study, no significant difference was found between the critical thinking disposition and “the title or the faculty” variables.

Key Words: Thinking, Critical Thinking, Thinking Disposition Inventory

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyıl teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler yaşamı sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta siyasal yönden değişime uğratmıştır. Bütün bu değişimler, bilgi çağının vatandaş modelinin de değişmesini zorunlu kılmıştır. Bütün toplumlarda değişimi yaratacak ve değişime uyum sağlayacak bireylerin yetiştirilmesinde eğitim en önemli araçtır. Nitekim günümüzde eğitimin en önemli amacı, değişik koşullara uyum sağlayabilecek, esnek düşünebilecek, sorgulayabilecek, yaratıcı, eleştirel ve çok yönlü düşünebilen, problem çözebilen, insanlara saygılı ve düşüncelere hoşgörü ile bakabilen becerilere sahip sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir. Bilgi çağının bireylerinin kendileriyle ilgili gelişmeler ve tartışmaların dışında kalmaması ve katılımcı vatandaşlar olabilmesi için sahip olması gereken en önemli

* **Yazar:** okutlu@cu.edu.tr

özelliklerden birisi eleştirel düşünme becerilerini kazanmış olmalarıdır (Tümkiye ve Aybek, 2008).

Eleştirel düşünme, birçok zihinsel etkinliği içeren çok yönlü bir süreçtir. Eleştirel düşünen birey, yeniliklere açıktır, bir sorunun nedenlerini irdeler, güvenilir kaynaklara ulaşmaya, bütünü göz önünde bulundurarak ana noktayı belirlemeye çalışır, başkalarının görüşlerine saygı duyar, başkalarını dikkate alır, görüşlerini bilimsel temellere dayandırır (Doğanay, 2000).

Kazancı'ya (1989) göre eleştiri; bir durumu, bir olguyu, bir tavrı ya da bir olayı tutarlılık, doğruluk, geçerlik ve güvenilirlik açılarından inceleme, yargılama ve değerlendirme işidir. Her türlü düşünmede belirli oranda eleştiri olduğu söylenebilir. Hemen hemen hiçbir düşünme şekli eleştiriden, eleştiri sırasında işe koşulan zihinsel faaliyetlerden faydalanmadan düşünme üretmez. Eleştirel düşünme, eleştiri yaparken işe koşulan zihinsel faaliyetlerden oluşan düşünme, yargılama ve hüküm vermenin boyutlarından oluşur.

Epstein (1999) ise eleştirel düşünmeyi, çok fazla bilginin ve bizi ikna etmeye çalışan çok fazla kişinin olduğu dünyaya karşı bir savunma olarak tanımlamıştır. Demokratik bir toplumda bireylerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini karşılaştıkları karmaşık sosyal problemlerin çözümünde kullanmaları çok önemlidir. Eleştirel düşünme bilgi üretimini hareket ettiren motordur. Eleştirel düşünme yeteneği, bireyleri doğrulanmamış iddia ve düşünceler arasında bocalamaktan kurtarır. Eğitim felsefecilerinin görüşlerine göre eleştirel düşünme öğretim sürecinde kullanılabilen seçeneklerden biri değil, eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.

PROBLEM

Üniversite öğrencilerine içinde bulunduğu toplumun değerleri ile bütünleşen, evrensel değerlere açık, eleştiren, özgür düşünebilen, yaratıcı, üretken, hoşgörülü, bilimsel ve demokratik bir anlayışın kazandırılabilmesi için, üniversite ortamının bunu sağlayacak nitelikte olması gerekir. Özgür ve bilimsel düşünmeyi kendine amaç edinmiş üniversitelerde eleştirel düşünme çok daha önemli bir duruma gelmektedir. Üniversitelerde çalışan akademisyenler, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak bir eğitim anlayışını benimsemeli ve öncelikli olarak eleştirel düşünebilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir. Bu yüzden bu çalışmada temel olarak Türkiye'de olan ve üniversitelerde görev alan akademisyenlerin eleştirel düşünme eğilimi, unvan ve fakülte arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- Türkiye'deki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin görev aldıkları fakülteye göre eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamaları anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2- Türkiye'deki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin unvanlarına göre eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamaları anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Örneklem: Araştırma için California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCTDI) bir anket formu olarak internette oluşturulmuş, doldurmaları için e-posta adresine ulaşılan 3700 öğretim elemanına yollanmıştır. Anketi dolduran 168 öğretim elemanının IP adresleri ve anketi doldururken sitede geçirdikleri ortalama süre göz önünde bulundurularak geçersiz veriler örneklemeden elenmiştir.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada veriler, eleştirel düşünme eğilimi için Facione ve Facione (1992) tarafından geliştirilen ve ülkemizde Kökdemir (2003) tarafından uyarlanan “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır.

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCTDI): Bu ölçek 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneği'nin düzenlediği Delphi projesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ölçeğin kuramsal olarak belirlenmiş 7 alt ölçeği bulunmaktadır, ancak eleştirel düşünme eğilimini belirlemek amacıyla bu ölçeklerin toplamından oluşan puanlama sistemi kullanılmaktadır (Facione, Facione ve Giancarlo,1998).

Kökdemir (2003)'in Türkçeye uyarlama çalışması sonucunda, ölçek 6 faktöre ve 51 maddeye indirgenmiştir. Araştırmaya Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan ve yaşları 17-28 arasında değişen 913 öğrenci katılmıştır. Kökdemir (2003)'e göre toplam 51 maddeye indirgenen CCTDI ölçeğini oluşturan faktörler ve bu faktörler altında yer alan maddeler incelendiğinde ortaya çıkan faktör yapısı orijinal ölçekten farklı değildir. Ancak bazı maddelerin faktörler arasında yer değiştirdiği ve iki faktörün (Açık Fikirlilik ve Olgunluk) birleştiği görülmüştür. Uyarlanan yeni ölçeğin açıkladığı toplam varyans ise % 36.13 olarak tespit edilmiş, alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları (alfa) .61 ile .78 arasında değişirken, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (alfa) ise .88 olarak bulunmuştur.

Aybek 2002 yılında California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği'ni tezinde kullanmadan önce geçerlilik ve güvenilirlik çalışması için bir pilot uygulaması yapmıştır. 2002-2003 öğretim yılında, CCTDI ölçeği aracı Eğitim Fakültesinde İngilizce, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Resim Bölümü olmak üzere toplam 425 öğrenciye uygulanmış ve testin iç tutarlılığını kontrol etmek amacıyla yapılan istatistik sonucunda Cronbach Alpha katsayısı .78 olarak bulunmuştur. Gerçek uygulamada ise ölçeğe ait Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları tekrar incelenmiş ve ön test için bu katsayı .70, son test için ise .80 bulunmuştur. (Aybek, 2006) Sonuç olarak ölçeğin uyarlama çalışmasından elde edilen sonuçlar, ölçeğin ergin ve yetişkin kişilerin eleştirel düşünme eğilimlerini ölçmede kullanılabileceğini göstermiştir.

Bu çalışmada yukarıda belirtildiği gibi uyarlanmış ölçek kullanılmış ve güvenilirlik için uygulamada ölçeğe ait Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları incelenmiş ve bu değer .80 olarak bulunmuştur.

VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde tek yönlü varyans (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır. Gruplar arasındaki varyansların homojenliğini belirlemek için Levene testi yapılmış ve grupların homojen olduğu saptanmıştır. Veriler analize hazırlanırken kısmi olarak cevapları eksik olan, kayıp veri ve örüntülü yanıtlara sahip anket formları örneklemden çıkartılmış, normal dağılım eğrisine ulaşabilmek için Z puanı ve Mahalanobis D² hesaplanıp uç değer temizlenmiştir. Sonuç olarak örnekleme analize giren 119 anket verisi kalmıştır. İstatistiksel işlemler SPSS 11,5 paket programı aracılığıyla yapılmış, tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın birinci alt amacında Türkiye'deki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin görev aldıkları fakülterlere göre eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamalarında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmış, verilerin değişkenleri arasındaki betimsel değerler Tablo1.1'de, farkın anlamlılığı için ise yapılan tek yönlü Anova testi sonuçları Tablo1.2'de verilmiştir.

Tablo1. Öğretim Elemanlarının Görev Aldıkları Fakülteler Bakımından Eleştirel Düşünme Eğilimlerine İlişkin Betimsel Değerler

	f	X	S
Eğitim Fakültesi	38	205,13	16,2
İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi	27	202,70	14,25
Tıp Fakültesi	19	203,16	16,08
Fen-Edebiyat Fakültesi	18	209,78	16,77
Mühendislik Ve Mimarlık Fakültesi	12	209,67	15,12
Güzel Sanatlar Fakültesi	3	209,33	30,74
Ziraat Fakültesi	2	202,50	4,94

Tablo1'e göre eleştirel düşünme eğilimi anket puanı en düşük olan grup 202,70 puan ile İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi olarak görülse de ortalamalar birbirine çok yakın değerdedir. Ardından 203,16 puan ile Tıp Fakültesi, 205,13 puan ile Eğitim Fakültesi, 209,67 puan ile Mühendislik Ve Mimarlık Fakültesi gelmektedir. En yüksek sonucu ise 209,78 puan ile Fen-Edebiyat Fakültesi almıştır. Katılımcı sayısı düşük olan Güzel Sanatlar Fakültesi ve Ziraat Fakültesi öğretim elemanlarının puanı ise evrene genellenemeyeceğinden bu fakültede çalışan öğretim elemanları ile ilgili genellemelerden kaçınılmıştır.

Yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları ise Tablo1.2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretim Elemanlarının Görev Aldıkları Fakülteler Bakımından Eleştirel Düşünme Eğilimlerine İlişkin F Değerleri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	920,289	6	153,381	0,595	0,734
Gruplarıçi	28871,442	112	257,781		
Toplam	29791,731	118			

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Tablo 2'de belirtildiği üzere, öğretim elemanlarının eleştirel düşünme eğilimlerinin ($F=0,595$, $p>.05$) "görev aldıkları fakülteler" değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Son olarak araştırmanın ikinci alt amacında ise Türkiye'deki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin unvanlarına göre eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamalarında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmış, verilerin değişkenleri arasındaki betimsel değerler Tablo 3'de, farkın anlamlılığı için ise yapılan tek yönlü Anova testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 3'e göre ankete katılan Araştırma Görevlilerinin ortalama puanı 204,33, Doç.Dr.'ların 206,32, Yrd.Doç.Dr.'ların 206,51, Prof.Dr.'ların 205,64, üniversitede çalışan ve unvan olarak bu gruplara girmeyen diğer katılımcıların eleştirel düşünme eğilimi puanı ortalaması ise 208,87 olarak analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 3. Öğretim Elemanlarının Unvanları Bakımından Eleştirel Düşünme Eğilimlerine İlişkin Betimsel Değerler

	f	X	S
Prof.Dr.	14	205,64	9,14
Doç.Dr.	25	206,32	13,28
Yrd.Doç.Dr.	37	206,51	17,78
Arş.Gör.	27	204,33	17,71
(diğer)	16	208,87	16,66

Yapılan tek yönlü Anova testinin sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Öğretim Elemanlarının Unvanları Bakımından Eleştirel Düşünme Eğilimlerine İlişkin F Değerleri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	801,659	7	114,523	0,438	0,876
Gruplariçi	28990,073	111	261,172		
Toplam	29791,731	118			

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Tablo2.2’de belirtildiği üzere, öğretim elemanlarının eleştirel düşünme eğilimlerinin ($F=0,438$, $p>.05$) “Unvan” değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur.

SONUÇ

Bu araştırmada eleştirel düşünme eğilimleri ile “fakülte veya ünvan” değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Türkiye de 2010-2011 akademik yılı güz döneminde görevini üniversitelerde sürdürmekten olan öğretim elemanları “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” den aldıkları puanlar karşılaştırıldığında ortalama bakımından farklılıklar çıkmış fakat bu farklılık ,05 anlamlılık düzeyinde anlamlandırılmamıştır. Bu sebepten dolayı ülkemizdeki üniversitelerimizde çalışan öğretim elemanlarımızın çalıştıkları fakülteler ve ünvanları fark etmeksizin eleştirel düşünme eğilimlerinin benzer düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Akademisyenler; bir toplumun geleceği olan, ülkeyi daha ileri noktalara götürecektir olan bireyleri yetiştiren, üniversite öğrencilerini hayata hazırlayan kişidir. Çok iyi bilinir ki akademisyenlere toplumun şekillenmesinde, geleceğin oluşturulmasında önemli görevler düşmektedir. Bu önemli görev akademisyenlerimizin düşünme becerileri gibi birçok niteliğe sahip olmasını gerekli kılmakta ve araştırma sonuçları doğrultusunda unvanı ve fakültesi ne olursa olsun akademisyenlerimizin bu özelliği taşıdıklarını görmek oldukça sevindiricidir. Lisans eğitiminden sonra bilimsel araştırma yöntemlerini öğrenen, eleştirel düşünmeyi temel esas haline getiren, sorgulayan, araştıran, düşünürken özgür, düşünürken hür, dünya hakkında geçerli ve güvenilir bilgi edinme uğraşında olan ve bu felsefeyi hayat boyu taşıyan akademisyenlerimiz şüphesiz ülkemizi aydınlık yarınlara en güzel şekilde taşıyacak olan kişilerdir.

KAYNAKÇA

Aybek, B. (2006), “Konu Ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi Ve Düzeyine Etkisi”, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Doğanay, A. (2000), Yaratıcı Öğrenme, A.Şimşek (Edt.), Sınıfta Demokrasi, S. 172, Ankara: Ankara Eğitim-Sen Yayınları.

Epstein, R. L. (1999). *Critical Thinking*, Belmont: Wadsworth Publishing Company. Facione, N. C. Ve Facione, P. A. (1996). Externalizing The Critical Thinking İnknowledge Development And Clinical Judgment. *Nursing Outlook*,S. 44, Ss.129-136.

Kazancı, O. (1989), Eğitimde Eleştirici Düşünme Ve Öğretimi, Kazancı Kitap, İstanbul. Kökdemir, D. (2003), “Belirsizlik Durumlarında Karar Verme Ve Problem Çözme”, *Doktora Tezi* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tümkaya S., Aybek B. (2008), Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt: 17/2